

بهش: زمانی کوردی

کۆلیژ: پهروهدهی مهخمور

زانکۆ: سهلاحهدين

بابهت: شیوازی نویسن

پهرتووکی کۆرس: قونای چوارهم

ناوی مامۆستا: شاین حمدامین سادق

سالی خویندن: 2023 / 2022

پەرتووکی کۆرس

Course Book

1. ناوی کۆرس	شیوازی نوسین
2. ناوی مامۆستای بەر پرس	شاین حمدامین سادق
3. بەش/ کۆلیژ	کۆلیژی پەرۆردەدی مەخمور / بەشی زمانی کوردی
4. پەیوەندی	ئیمیل: shein.ameen@su.edu.krd
5. یەکەى خویندن (بە سەعات) لە هەفتە یەک	بۆ نموونە تیۆری: (٢) یەکە، کە دەکاتە (٣) کاتژمێر لە هەفتە یەکدا. پراکتیک: نموونەى پراکتیکی بۆ بابەتە تیۆرییەکان دەهیندریتەوه.
6. ژمارەى کارکردن	(٣) کاتژمێر: پۆژانی دووشەممە، سێشەممە
7. کۆدی کۆرس	
8. پڕۆفایەلی مامۆستا	لە ساڵی ٢٠١٣ پروانامەى بە بەکالۆریۆسم لە کۆلیژی زمان - نیواران بەشی زمانی کوردی - زانکۆی سەلاحەدین بەدەست هیناوه، دوو ساڵ وەک معید کارم کردووه لە کۆلیژی زمان، لە ساڵی ٢٠١٨ پروانامەى ماستەرم لە بواری زمانەوانی - زانکۆی باشوری رۆژناوای حکومی - لە شاری کورسک - روسیای فیدرال بەدەست هیناوه، نیستا وەک مامۆستا لە کۆلیژی پەرۆردەدی مەخمور بەشی زمانی کوردی وانه دەلیمەوه.
9. وشە سەرەکیەکان	مۆرفیم، مۆرف، ئەلۆمۆرف، ئەرک و پۆل، بەشەکانی ناخواتن، وشەپۆتان نوسین، شیواز، خالبەندی، کیشەکان.
10. ناوەرۆکی گشتی کۆرس:	<p>ئەم بابەتە بۆ گەشە پیدانی توانا و شارەزایی قوتابیان و پێشکەوتنی ناستی مەعریفی قوتابیان لە بارەى وشەسازییەوه دەخوینریت . وه چۆنیەتی بەکارهینانی ئەو سەرچاوه ئەکادیمیانی کە پەیوەندی بە بابەتەکەوه هەیە ، ئەو بابەتەى کە پەیوەندی بە دەربرینی وشەکانی ژبانی رۆژانەمانەوه هەیە ، کە چۆن دروست دەبن ، نایا تا نیستا بیریان لە چۆنیەتی رۆنانی ئەم وشانە کردۆتەوه ، وه یا چۆنیەتی چۆنە پال یەکتریان لە کاتی قسەکردندا . ئەمانە ئەو دەگەییەتی کە بنچینەى بابەتەکە لە سەر مۆرفیم دامەزراوه و مۆرف تەوهری سەرەکی بابەتەکەیه .</p> <p>بیگومان بابەتەکە چەند لایەنیکی گرنگ لە خۆ دەگرێ ، کە ئەمانیش بەشەکانی (مۆرف و مۆرفیم و ئەلۆمۆرف ، وشە) یە ، کە هەریەکەیان گرنگی خویان هەیە لە قسەى رۆژانەدا .</p>

ئەۋە قوتابى پېۋىستە ئەم بابەتە بېزانى و فىرى بېت ، جۆرەكانى مۇرفىمە كە بە چەند شېۋەيەك و روۋىەكى جىاواز دەردەكەون وەك مۇرفىمى وشەدارپۇز و رېزىمانى و ەتد . ئەۋەى زۇر گرنىگە ئەمانە ەموۋىان تەواۋكەرى يەكترن ئە زماندا ، ەەر ئە دروست بوۋنى وشە تا دەگاتە پەرەگراف و دەق . ەموۋ ئەمانە گرنىگى خۇيان ەيە ئە ژيانى مرۇق و دابىنكردى ەنى كار ئەم بواردە . بۇ نەموۋنە قوتابى دەتوانى ئە بوارى مۇرفۇلۇجىدا كارى ەرگىرانى دروست ئە نجام بەت . ەروەھا ئە بوارى واتاش ئە كارى شىكردەنەۋەى دەقەكان و ەتد ەچەندىن كارى تر ئە بوارى زمانەۋانى دەتوانى زانستى خۇى بەكار بەيىتى .

جگە ئەمە ئە بوارى چارەسەرى كېشەكانى زمان ياخود روۋنتر بلىين ئە خۇشپىەكانى زمان كە دەتوانى ەك رېپىشاندرىك بېت بۇ ئەۋ كەسانەى ئە خۇشى زمانىيان ەيە بەمەش قوتابى سوود بە كۆمەنگا و نەتەۋە ونىشتىمان دەگەيەنى ئە ەمان كاتىشدا سوۋدى دەبى بۇ پەيداكردى بژىۋى ژيان .

11. نامانجەكانى كۇرس

نامانج ئە بابەتى ئەم كۇرسە شارەزابوۋنى قوتابىيانە بە دروست بوۋنى وشەكانى زمان بە گشتى و مۇرف و مۇرفىم و ئەلۇمۇرف بە تايىبەتى ، ە چۇنىبەتى بەكارهينانيان . جگە ئەمەش ناشابوۋنى قوتابىيان پۇلى زمانەكان ، كە مرۇقەكانى جىهان بە شېۋەى جىاواز بەكارىان دەهينن ، ە ەروەھا جۆرەكانى وشە . چۇنىبەتى ەئەۋەشاندرەۋەى وشەكان و بەرامبەر كرىدەۋەى مۇرف و مۇرفىم .

جگە ئەمانە ئەم بابەتە قوتابىيان ناشا دەبن بە چەند زاراۋەيەكى تازە كە تا ئىستا ئە قۇناغەكانى پىشۋى خويندىنى بەرگۈبى نەكەۋتوۋە ، ەك مۇرف و مۇرفىم ئەلۇفۇرف وگىرەك و نوسەك و ناوگر و ... ەتد ە جىاكردەنەۋەيان مۇرفىم و بېرگە و وشەى ئاسايى ، ە دىيارىكردى مۇرفىمەكانى وشەيەكى دىيارىكراۋ ، دواتر خستتەروۋى پەيوەندى ئاستى مۇرفۇلۇجى بە ئاستەكانى ەك واتا و سىنتاكس و فۇنۇلۇجى ، جگە ئەمانە ياسا كانى چۈنە پائىبەكى مۇرفىمەكان زمانى كوردى و چەندىن بابەتى ترى بەسوود ، كە بۇ داورۇژى كارى قوتابىيان ئى دەبىنن .

12. نەركەكانى قوتابى :

ئە خويندىنى ئەم سائدا قوتابى پېۋىستە چەند نەركىك جىبەجى بكات .

- نامادەبوۋنى قوتابى ئە كات وساتى خۇيدا ،
- پېۋىستە ئە سەر ەر قوتابىيەك راپۇرتىك سىمىنارىك نامادە بكات ،
- دەبى قوتابىيان رۇژانە نامادەبن بۇ تاقىكردەنەۋەى (كۈيزى رۇژانە) .
- ەينانەۋەى نەموۋەى پراكتىكى ئەكاتى وانە گوتتەۋەدا .

13. رىگەى وانە ۋوتنەۋە :

رىگاكانى ۋوتنەۋەى بابەتى (شىۋازى نوسىنى زمانەۋانى) :

1 □ كاتى وانەكە بە شېۋەيەكى رىك و پىك بۇ چەند بە شىك دابەش دەكەم . ەك (چەند پىسارىكى كەم ئە قوتابىيان دەربارى وانەى رابردوۋ ، ئىنجا پىداچوۋنەۋەيەكى خىراى وانەى رابردوۋ ، ئەگەل بەستتەۋەى بە وانەى تازە ، ئىنجا پىشكەش كرىدى وانەى نوى ، ئەگەل رەچاۋكردى بەژدارى پىكردى قوتابىيان ، بە ەۋى پىسارىكردى

ۋە ەينانەۋەى نەموۋەى زىاتر ئە لايەن قوتابىيانەۋە .) ئە كۇتايىشدا ناۋى نەھاتوۋەكان تۇمار دەكەم . (

2 □ ئەگەر پېۋىست بكات ئە رىگەى داتاشۋە وانەكە زىاتر روۋندەكەمەۋە ، ۋە بە ەۋى بەكارهينانى تەختەۋ پىنوۋسى رەنگاۋ رەنگ وانەكە زىاتر شىدەكەمەۋە .

3 □ زۇرجار بە رىگەى گىتوگۇ ئەگەل قوتابىياندا وانەكە دەۋنەمەند دەكەم . ئەۋىش بە ناراستەكردى پىسار و گىتوگۇكردى ، ئەگەل داۋاكردى بىرى تازە دەربارى وانەكە .

14. ئە كۆتايى ھەر وائە يەك جاريكى تر خائە سەرەككە كائى وائەكە بە خيىرايى يەك ئە دوای يەك دەخەمەوۋە روو ، بۇ ئۇھەي شىۋازى بە يەك بە ستەھەي بە شەكائى وائەكە لاي قوتابيان روون و ئاشكرا بېت .

14. سىستەمى ھەئسەنگاندن ؛
تېيىنى : نەرى كۆشى سالانە (40) نەرىيە و (60) نەرىش بۇ تاقىكرىنەھەي كۆتايى سال .

15. دەرئەنجامەكائى فېرىبون :
ئامانجى سەرەكى ئەم بابەتە بۇ فېرىبونى قوتابىيە ئە بارەي وشەيى زمانى مرقۇ . وە چۇنىيەتتى دروست بوونيان . وە چۇنىيەتتى چۈنە پال يەكى مۇرۋىمەكان و كارتىككردنپان ئە يەكتر . ھەرەك پىشتىش باسما كرىد ، قوتابى بە خوئىندى ئەم بابەتە شەرەزايى زۇر پەيدا دەكات دەرپارەي جىياوازي زمانەكان ، كە دەكرى ئە بازارى كار بۇ كارى وەرگىرانى دروست سودى لى وەرپىگرى و بە تاييەتتى بۇ فېرىبونى زمانى كوردى ئە لايەن غەيرە كوردەكانەوۋە . وە ياخود چۇنىيەتتى لىكئاننى مۇرۋىمەكان ، وە شىكرىنەھەي زمان و دەقەكان ، كە ئەمە زياتر ئە بوارى ھەوالگرى و سىياسىدا ئە نجامدەدرى .
ئەم بابەتەدا قوتابى گە لى شتى نوئى فېرىدەبى كە ئە قۇناغەكائى پىشتورتدا ئە يانزانىوۋە . وەك مۇرۋى و مۇرۋىمە ئە لۇقۇرۋى و كىرەك و نوسەك و ناوگر و چۇنىيەتتى دروست بوونيان ، وەيا چەندىن ياساى مۇرۋىلۇجى ھەن كە بە ھۇيانەوۋە مۇرۋىمەكان دەدرىنە پال يەكتر و كار ئە يەكتر دەكەن ، جگە ئەمانە فېرى چەندىن ياساى تر دەبىت ، كە پىشتىر ئە يزانىوۋە .

16. سەرچاۋە بئەرەتتەكان :
- 1— ئە وەرەمانى حاجى مارق ، وشە رۇنان ئە زمانى كوردىدا ، كۆرى زانىبارى كورد/بەغدا ، 1977
 - 2— موسعود محمد ، چەندە شەرگە يەكى رېزمانى كوردى ، كۆرى زانىبارى / بەغدا ، 1976
 - 3— كەوسەر عزيز احمد ، بىردۆزى مۇرۋىمە و ھەندى لايەنى وشەسازى كوردى ، نامەي ماستەر ، ك. ئاداب ، ز. سەلاھەدىن ، 1990
 - 4— محمد معروف فتاح ، كار پۆلىن كرىد بە پىيى رۇنان ، ر. نوئى ، 121 / 3 .
 - 5— ئازاد ئەمىن فەرەج ، مۇرۋىمەكائى (ە) ئە دىيالىكتى كرمانجى خواروۋ ، نامەي ماستەر ، ك. پەرورەدە ، ز. بەغدا ، 1998 .
 - 6— ئە وەرەمانى حاجى مارق ، رېزمانى كوردى ، ب/ 1 (ناو) كۆرى زانىبارى ، بەغدا ، 1979 .

- 7— دلشاد محمد غەرب ، مۇرفىمەكانى (به) نه دىئالىكتى كرمانجى خوارووى زمانى كوردىدا ، نامەى ماستەر ، ك . پەرورده ، به غدا ، 2004 .
- 8— رهفقق شوانى ، وشەسازى زمانى كوردى ، چ 1 2011 ، چ 2 2014 .
- 9 — سهلام ناوحوش ، زمانهوانى ، ب/1 ، چاپخانهى مناره ، 2008 .
- 10— صباح رشيد قادر ، هاوبىژى و فره واتايى نه گيرهكدا ، نامەى ماستەر ، ك . زمان ، ز . سلیمانى ، 2000 .
- 11— صباح رشيد قادر ، چەند لایه نىكى مۇرفۆلۆجى ، چاپخانهى روون ، سلیمانى ، 2006 .
- 12 — عبدالله حسين رسول ، ناکردن نه زمانى كوردىدا ، نامەى ماستەر ، ك . پەرورده ، ز . به غدا ، 1991 .
- 13— عبدالله حسين رسول ، مۇرفىمەكانى ریزمانى كار ، نامەى دکتورا ، ك . ناداب ، ز . سه لاهدين ، 1995 .
- 14— فتاح مامه ، هاودهتگ نه زمانى كوردىدا ، نامەى ماستەر ، ك . ناداب ، ز . سه لاهدين ، 1989 .
- 15— فاروق عمر محمد ، وشەسازى نه زمانى كوردىدا ، كۆرى زانبارى / به غدا ، به رگى 3 / به شى دووم ، 1975 .
- 16— كهوسەر عزيز ، بىردۆزى مۇرفىم و هەندى لایه نى وشەسازى كوردى ، نامەى ماستەر ، ك . ناداب ، ز . سه لاهدين ، 1990 .
- 17— محمد معروف فتاح ، پرتك و گيرهك ، ز . سه لاهدين ، ژ 7 ، 1999 .
- 18— وريا عمر ئەمین ، ناسۆیهكى تری زمانهوانى ، ناراس ، 2004 .
- 19— بازيان يونس محى الدين ، نامەى ماستەر ، ك . زمان ، ز . سه لاهدين ، 2008 .
- 20— احمد مختار ، دراسه الصوت الغوى ، 1976 .
- 21— فریدینال دى سوسور ، علم الفه العام ، ت / یوئیل یوسف ، بغداد ، 1985 .
- 22 — محمد حسن عبدالعزیز ، مدخل الى علم الفه ، دار النمر ، 1983 .

<p>ناوى مامۆستای وانەبىژ</p>	<p>17. بابەتەكان : وشەسازى (مۇرفۆلۆجى)</p>
<p>شایین حمدامین سادق</p>	<p>ههفتهى يهكهم : چەند رینماییهكى گشتى بۆ قوتابیان دەرپارهى كۆلیژو خويندنى كۆلیژ... هتد باسى زمان كه خۆى دەبىنیتەوه نه چەند پیناسهیهكى زمان و شیکردنه و بیان و دابه شکردنى زمان بۆ چەند ناستیك و باسکردنى ههريهكه بیان به كورتى ، كه نامانج لییان چۆنیهتى وەرگرتنى پسپۆرییه نه زمان .</p> <p>ههفتهى دووم : شیواز چیبیه؟ زاراوهى نوسین ، سه رهتای سه ره هاندانى نوسین</p>

	<p><u>ھەفتەى سېيەم</u> : پېناسەى نوسىن ، مەرچەكانى نوسىن</p> <p><u>ھەفتەى چوارەم</u> : پەيوەندى ناستى نوسىن بە ناستە رۆشنىبىرىيەكان</p> <p><u>ھەفتەى يېنچەم</u> : ھاوييژى ، سىماكانى ھاوييژى</p> <p><u>ھەفتەى شەشەم</u> : فرە واتايى ، سىماكانى فرەواتايى</p> <p><u>ھەفتەى ھەفتەم</u> : جىياوازى نىوان ھاوييژى و فرەواتايى .</p> <p><u>ھەفتەى ھەشتەم</u> : چەمكى مۇرپىم و مۇرپ و ئەنۇمۇرپ ، جۇرەكانى ئەنۇمۇرپ ، ھۆكارەكانى دروست بوونى ئەنۇمۇرپ</p> <p><u>ھەفتەى نۆيەم</u> : كەم و كورپەكانى بىرى مۇرپىم</p> <p><u>ھەفتەى دەيەم</u> : جۇرەكانى مۇرپىم ، مۇرپىمى سەربەخۇ - مۇرپىمى بەند.</p> <p><u>ھەفتەى يازدەم</u> : گىرەكى وشە دارپژ و سىماكانى</p> <p><u>ھەفتەى دوازەم</u> : گىرەكى رېزمانى و سىماكانى</p> <p><u>ھەفتەى سىزدەم</u> : شىكردنەۋەى سىماى گىرەكەكان</p> <p><u>ھەفتەى چواردەم</u> : شىكردنەۋەى نمونە ھىنانەۋە ، ئە بارەى بىنكەى بەندەۋە</p> <p><u>ھەفتەى پازدەم</u> : ئە بارەى ناۋگرەۋە ، ئە بارەى داۋگر و جوونگر دوو لا گر..... ھتد</p> <p style="text-align: center;">كۆرسى دوۋەم:</p> <p><u>ھەفتەى شازدەم</u> : ئە بارەى نووسەكەۋە ، جىياوازى نىوان نووسەك و گىرەك .</p> <p><u>ھەفتەى ھەقىدەم</u> : ھاوسەنگ كىردنى مۇرپ و مۇرپىم ، جىياوازى ئە نىوان مۇرپىمى سفر و بەتان</p> <p><u>ھەفتەى ھەژدەم</u> : ھاودەنگ ئە ناستى مۇرپۇلۇجىيدا ، شىكردنەۋەى نمونە</p> <p><u>ھەفتەى نۆزدەم</u> : پېناسەكانى وشە و كەم و كورپەكانى ، جىياوازى ئە نىوان مۇرپۇلۇجى</p> <p style="text-align: right;"><u>وشەسازى</u></p> <p><u>ھەفتەى يېستەم</u> : جىياوازى ئە نىوان وشەسازى و رېستەسازى ، وشەسازى(رېگاكانى دەستنىشانكىردنى)</p> <p><u>ھەفتەى يېست و يەكەم</u> : ھەيكەلى زمان ، پۇلكردنى زمانەكان بە پىيى مۇرپۇلۇجى</p> <p><u>ھەفتەى يېست و دوۋەم</u> : پۇلكردنى زمانەكان بە پىيى مۇرپۇلۇجى ، پۇلەكانە وشە</p> <p><u>ھەفتەى يېست و سېيەم</u> : بەشەكانى ناخاوتن ، بەشە ناخاوتنى ناو ، بەشە ناخاوتنى</p> <p><u>كار</u> <u>ھەفتەى يېست و چوارەم</u> : كار لە رووى ھىزەۋە ، فرمانى داخاوازى</p> <p><u>ھەفتەى يېست و يېنچەم</u> : بىكەر نادىيار .</p>

19. تاقىكر دىنەۋەكان : نىمۇنەى پىرسىيارەكانى تاقىكر دىنەۋە

پىرسىيار / گىرە كە وشە دارپىژەكان واتاى چەمكى بىنكە دەگۆپن , بە لام گىرەكە رىزىمانىيەكان بارى رىزىمانى بىنكە دەگۆپن .
ئەمە بە نىمۇنەۋە روون بىكەرەۋە .

پىرسىيار / جىياۋزى دوو ئەمانەى خوارەۋە بىخەرە روو .

1- فۇرپىمى فەرەنگى و فۇرپىمى ئەركى 2- فرە واتاۋ ھاۋبىپىژ (جۇن لاینز 3- مۇرپىمى سىفر و بەتال .
4- وشە و مۇرپىم 5- قەد و رەگ

پىرسىيار/ مۇرپىمى (ن) ئەم رىستانە كامەيان وشە دارپىژە و كامەيان رىزىمانىيە؟ بۇ چى ؟ (خواردىن خۇشە) (پارەيا نىخواردن) ؟

.....
.....

20. تىبىنى تر